

Emlékezések Heimler Károlyra

Szabó Jenő: Emlékezés Heimler Károlyra Amikor a ma Lenin körútnak nevezett Várkerület rendezési tervét elkészítették, az Előkapu előtti részre három szobrot terveztek: a munkást, a polgárt és a katonát. A munkás alakját meg is faragta Szakál Ernő, fel is állították, a másik kettőé azonban valamilyen okból elmaradt. Ha valaha elkészítenék a polgár szobrát, úgy érzem, hogy azt Heimler Károlyról kellene megmintázni. Számomra ő testesíti meg maradéktalanul a soproni polgárt és benne találok meg annak jellemző erényeit: a város határtalan szeretetét, a szerénységet, önzetlenséget, műveltséget, a városért végzett következetes és fáradhatatlan munkát.

Szabó Jenő: Emlékezés Heimler Károlyra Amikor a ma Lenin körútnak nevezett Várkerület rendezési tervét elkészítették, az Előkapu előtti részre három szobrot terveztek: a munkást, a polgárt és a katonát. A munkás alakját meg is faragta Szakál Ernő, fel is állították, a másik kettőé azonban valamilyen okból elmaradt. Ha valaha elkészítenék a polgár szobrát, úgy érzem, hogy azt Heimler Károlyról kellene megmintázni. Számomra ő testesíti meg maradéktalanul a soproni polgárt és benne találok meg annak jellemző erényeit: a város határtalan szeretetét, a szerénységet, önzetlenséget, műveltséget, a városért végzett következetes és fáradhatatlan munkát. Heimler Károly tizenöt éve halott, de még me is érezzük kezének nyomát – vagy éppen a város számtalan helyén – annak hiányát. Neve nemcsak a Soproni Szemle impresszumában szerepel, hanem sok-sok lapalji jegyzetben vagy szövegek közti félmondatban is: hivatkoznak rá és munkáira. Ha felnézünk a Károlymagaslatra, a tévécsúfította Károlyvárra, ő jut eszünkbe, mennyit dolgozott, szervezett, agitált, hogy a régi, korhadó fatorony helyébe a mai épület kerüljön. Egy időben azzal bünyölködtek, hogy a régi épületek köveit is megszámoznák, és ez – és az is – nem alaptalan. Vigyázzon rá, hogy minden értéket megcímkezzon a városban, de még a soproni erdőben is, és azért van annyi emléktáblánk s padunk. Szép és emlékeztető volna, ha a soproni polgár szobra – még ha névtelenül is – az ő testi és szellemi jegyeit viselné, de nem az Előkapu elé állítanám, hanem fel, a Bástya utcába, ahol a kertje volt, amelyet szeretett Városszépítő Egyesületének szándékozott hagyni, s ahová kiálátót és köréje parkot tervezett a nyugdíjasoknak. Nem ok nélkül volt kertje éppen azon a helyen. Ősi soproni település az. Jobbkéz felől az öreg Szent Mihály, két temetőjének napos dombjain évszázadok óta pihenő sopronijaival. Balkéz felől a Bécsidombon a soproni polgár elődjének, a római polgárnak amfiteátruma és Nemesis oltára, szemközt a várossal pedig a kékre permetezett levelű szőlők dombja, amelyről – a keltákon kívül – ki tudja, még hány kor embere nézett le a soproni völgybe. Nem évszázadok, évezredek sorakoznak a Heimler-kert körül félkaréjban. Sokszor sétálgattam kertje környékén és emlékezem egy késő nyári délutánra, amikor a nap már valahol a Schneeberg körül készült lenyugodni, utolsó sugarai még elérték a Kaltenböck- és Gregóriusz-villát, s hallatlanul csendes volt minden. Heimler Károly ott állt kertjében és nézett le a városra, amely szinte kézzel elérhetőnek látszott, mintha valami óriási gyermekszoba lenne, amelynek játékházaiért és tornyaiért csak ki kell nyújtanunk kezünket. Talán nem is nekem mondta: „Olyan közeli itt a város, hogy szinte átkarolhatnám.” Ha a szobor ezt a mozdulatot ábrázolja, akkor nemcsak a soproni polgárnak, hanem a város iránti szeretetnek is emléket állítottunk. Szerette városát, bár erről sohasem beszélt, sokkal befelé fordultabb, szemérmesebb volt. Örök emberi vonás, hogy nagy szenvedélyeinkről hallgatunk, s számára a városa volt a grande passion. Egész élete és munkássága, és erről árulkodik – ritka eset – a Soproni Szemle indulásakor a szerkesztői előszó: „Sopron, hat betű, abban a csoportosításban, ami legtöbbször mond nekünk sok betűtengernél, Sopron, itt jártaknak ízes emlék, az innen elszakadtaknak titkos nosztalgia, az itt élők szívében életet jelentő meleg vér. Sopron – Sopron; ez a név visszhangzik bennünk; Annyira lírai, mintha nem is helytörténeti tudományos szemle beköszöntőjeként írták volna. Ő írta? Ha nem: aláírta, vállalta. A Szerkesztőség; aláírás személytelenségében egy pillanatra felengedett az egész életen át magára kényszerített belső fegyelem? A Lackner Kristóf utca és az Ógabona tér sarkán álló bérház egy falrészét Szakál Ernő domborműve díszíti. Lackner Kristóf polgármestert ábrázolja, amint a várost óvón karjába öleli. Ehhez a mozgatható önkéntelenül odatársul Heimler Károly nyáresti megjegyzése: „Olyan közeli itt a város, hogy szinte átkarolhatnám; Nem tudom, Szakál Ernő faragta-e köibe Heimler Károly megjegyzését, vagy Heimler Károlyban fogalmazódott meg a mondat a dombormű láttán: nem is fontos. Lackner Kristóf és Heimler Károly között évszázadokat összekötő ív feszül: a város szeretete. A patrícus-polgár századokon át kikristályosodott magatartásának nemes normái csillannak meg Heimler Károlyban. Mint a lemenő nap sugára – utoljára. Mi alakítja ki az ember egyéniségét? A jómódú soproni polgárfiú megszerzi a kolozsvári egyetemen a jogi diplomát, a város szolgálatába lép, a városi rendőrség al-, majd főkapitánya lesz. Amikor a rendőrséget államosítják, az állam nem veszi át, továbbra is a város szolgálatában marad s főjegyzőként hosszú évekig hivatalból intézi a város kulturális ügyeit. Miért nem vette át az állam? Azért, mert teljesen szükségtelenül kinyomozta Somogyi és Bacsó meggyilkolásának egy igen fontos részletét? Vagy azért, mert szabadkőműves volt? De ok lehet az is, hogy dr. Schwarz Sándor soproni ügyvédet, aki a Tanácsköztársaság idején eléggé exponálta magát, s akit ezért a fehér terror halálra keresett, az ő utasítására mentette át a határon Ausztriába egy soproni Hollósi nevű lovasrendőr. Állítólag még másokat is átsegített ilyen módon a határon. Ez persze nem jelenti, hogy Heimler Károly forradalmár beállítottságú volt. De liberálisan gondolkodott, humanista elveket vallott és nem bírta elviselni, hogy eszmék ellen – érvek helyett – gyilkolással harcoljanak. Ha bántotta is a méltánytalan mellőzés, lelke legmélyén, úgy érzem, örült neki, hogy városi szolgálatban maradhatott, amelyhez neveltetése, hajlama és érdeklődése vonzotta. Ezt a feltevésemet megerősíti egy epizód, amelyet Csatai Endrétől hallottam. A fiatal városi rendőrfőkapitánynál nagy a sürgés-forgás, nyomozók, rendőrtisztek járnak izgatottan ki-be hivatali helyiségében, nemrég fedezték fel a Virágvölgy egyik kertjében Sopron bűnügyi krónikájának hírhedt epizódját, a máig is kiderítetlen

Hlavacsek-gyilkosságot. A feszült, felajzott rendőrségi légkörben a rendőrfőkapitány nem a nyomozással, hanem a fiatal Csatkai Endrével foglalkozik: a Városszépítő Egyesület félévszázados történetének megírásáról tárgyalnak. Egyéniségének kialakulásában nagy szerepe volt a város múltjának, és talán ezért is mélyed el annyira benne. Meglepő, mennyit tud róla; ilyen tudást csak tervszerűen, tudományos alapossággal lehet szerezni. Egy alkalommal Missuray-Krug Lajosnak a Soproni Szemlében megjelent Hany Istók cikke fertői vonatkozásairól³ beszélgettünk és megemlítettem, hogy idegenforgalmi szempontból is hasznos lenne a Fertőt népszerűen feldolgozni. Lelkesen helyeselt, de rögtön hozzáfűzte, hogy annak, aki erre vállalkozik, előzetesen alaposan át kell tanulmányoznia a Fertőre vonatkozó irodalmat. „Missuray-Krug meglehetősen bőséges bibliográfiát közöl cikkében” – jegyeztem meg. „Az csak töredék” – mondta Heimler Károly – „az én Fertő-bibliográfiám legalább tízszer annyi”. Még máig is látom a mozdulatát, amellyel ujjai között végigpergette a vaskos cédulacsomót és örökre sajnálom, hogy nem kértem el tőle. A bombázás, költözködés, a felszabadulás zűrzavara között eltűnt az is, mint iratainak, könyvtárának legnagyobb része. Érdeklődésének irányára befolyással volt Flandorffer Ignác, a soproni villanytelep és gázmű gondolatának elindítója, a Városszépítő Egyesület megalapítója; még inkább azonban példaképe, dr. Thirring Gusztáv, a statisztikai tudományok európai híru művelője, a külföld által széles körben elismert tudós. Heimler Károly az ő szellemi kezét fogva indul el a városának szolgálatában, 1921-ben vele közösen készíti el a soproni útikalauzt, s Thirring Gusztáv bátorítja, amikor a Soproni Szemlét megindítja:4 „Lapunk bölcsőjénél ő állott mellettünk, s amikor kétségeink voltak vállalkozásunk sikerében, ő lelkesített bizó szívvel és buzdított meggyőző érvekkel, hogy erre a lapra szükség van és hiányt pótol Sopronnak a magyar kulturális életben elfoglalt helyzetében.” Amíg azonban dr. Thirring Gusztáv munkája és szelleme túlnő a város határán, Heimler Károlyt csak városa érdekli. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy nem lát túl városának falain. Külföldi utakat tesz, megjárja Németországot, Ausztriát és Rómát is, egyik-másik külföldi útjára elviszi munkatársait: tanuljanak azok is. Ha beosztottjai közül valamelyik külföldön járt, hazajövele után be kell számolnia arról, mi újat látott odakint és amíg ily módon egyrészt ránevelik munkatársait, hogy nyitott szemmel járjanak a világban, másrészt viszont ő maga leszűri észrevételeikből, beszámolóikból azt, amit Sopronban is megvalósíthatónak tart. ***Heimler Károly érdeme, hogy az ország és város talán legsúlyosabb történelme idején nemcsak hogy nem engedte kilobbanni az önzetlen városszeretet 1971-angját, hanem sikerült olyan erővé szerveznie, amelynek eredményeit ma is látjuk: a Károlyvárat, Löverfürdőt, Tómalmost, az emléktáblák és padok sokaságát és még sok más létesítményt, amelyek meglétét ma természetesnek tartjuk és el sem tudjuk képzelni, hogy mennyi fizikai és szellemi energiába került társadalmi úton való létrehozásuk. Szervezőmunkájához tartozott az is, hogy sikerült olyan munkatársi gárdát toboroznia maga mellé, amely önzetlenül tudott dolgozni városáért. Heimler Károly környezetében egyszerűen fel sem merülhetett annak gondolata, hogy a város érdekében végzett munkáért ellenszolgáltatás jár, ellenkezőleg, sok esetben még anyagi áldozatot is kellett hozni érte. Jellemző példa erre a Városszépítő Egyesület tárgysorsjátéka. A harmincas évek elején a Városszépítő Egyesület igen rossz pénzügyi helyzetbe került. Hiába házalt az egyesület elnöke a helybeli bankoknál, az egyesület már annyira kimerítette hitellehetőségeit, hogy nem tudtak segíteni rajta és félő volt, hogy csődöt kell kérnie maga ellen. Heimlerék ekkor kétségbeesett lépésre szánták el magukat: tárgysorsjátékot rendeztek. Úgy látszott azonban, hogy a sorsjáték sem oldja meg az egyesület pénzügyi bajait, az érdeklődés városszerzte vajmi kevés volt, a kibocsátott sorsjegyeknek csak elenyésző hányada kelt el. Tartani kellett attól, hogy a sorsjáték csak növeli majd az egyesület csődtömegét, hiszen az is megeshetett, hogy éppen a csekély számú eladott sorsjegy tulajdonosai között lesznek a nagyértékű díjak nyertesei. Az egyesület vezető tagjai ekkor, hogy megmentésük a sorsjátékot, elhatározták, hogy magukra vállalják az esetleges veszteség fedezését, ne terhelje még az is az egyesületet. A kezességvállalás mintha megfordította volna a sorsjáték sorsát. Az egyesületi vezetők önzetlen gesztusának híre városszerzte elterjedt, újabb munkatársak kapcsolódtak be, hathatósabb propaganda indult – még a katonazenekart is beszervezték – és a sorsjegyek egyszerre fogyni kezdtek. A hűzás napjára a kibocsátott mennyiség felénél is több kelt el, s a szerencse is odapártolt az egyesülethez, a nagy nyeresemények sorsjegyei szinte mind az eladatlanok közül kerültek ki. Az egyesület pénzügyi helyzete ismét helyrebillent. A kezességvállaló egyesületi tagok között voltak kisfizetésű városi tisztviselők is. Az egyikőtől a vállalás után megkérdezték: „És ha a sorsjáték veszteséggel zárul, s meg kell fizetned azt, amiért kezességet vállaltál?” „Legfeljebb rámegy a löverkertem!” – felelte a tisztviselő. Heimler Károly, aki hallotta a beszélgetést, a szokott csendes módján annyit tett hozzá: „No persze, erre majd csak akkor kerül sor, ha az én vagyonom nem fedezi a veszteséget!” Még jellemzőbb reá, hogy Csatkai Endrének, aki rossz anyagi körülmények között, nyomorogva is fáradhatatlanul dolgozott a Soproni Szemlének, a saját zsebéből fizetett tiszteletdíjat, és erről senki rajta kívül nem tudott. Hogy mennyire nem volt anyagias, arról személyes emlékem is van. Amikor elkészültem a Lövér című könyvemmel, először a Soproni Szemlének küldtem be. Két-három hét múlva azzal kaptam vissza, hogy a folyóirat nagyobb terjedelmű szépróza munkák közlésére nem vállalkozhatik. Hónapokkal később találkoztam Heimler Károlyval, első kérdése az volt, sikerült-e már elhelyeznem a könyvemmet. Bevallottam neki, hogy nem is próbálkoztam vele, teljesen reménytelennek tartom megjelentetését. Fővárosi kiadót a könyv a tárgya miatt nem érdekel, a soproni nyomdak pedig csak akkor nyomják ki, ha vállalom a nyomdaköltséget. „Nagyon egyszerű!” – jelentette ki Heimler Károly azonnal – „saját kiadásban kell kiadni! A költségeket egy-kettőre össze lehet 198hozni az előfizetők toborzásával. Én mindjárt elő is fizetek húsz példányra”. És már húzta is elő a pénztárcáját, hogy kifizesse.***A könyvekkel kapcsolatosan van róla egy másik, szintén jellemző emlékem, amely tipikusan soproni alkatát világítja meg. Amikor első írásom megjelent – mint hivatali főnökömnek – illendőségből adtam egy tiszteletpéldányt. Megköszönte, de olyan gyanakodva forgatta, hogy rögtön sejtettem, soha nem fogja elolvasni. Később mondta el dr. Fóti József, aki akkoriban mellette dolgozott, hogy azt kérdezte tőle, nem vagyok-e én egy kissé hóbortos. „Miért?” – lepődött meg Fóti. „No hát regényeket ír…” A soproni polgár előtt nem sok becsülete volt a regényírónak, aki valótlán, meg nem történt dolgokat vet papírra. A soproni polgár a krónikáirót becsülte, Csányit, a Payrokat, Schlachta Etelkát. Később, hogy

elolvasta Lövér című könyvemet, úgy érzem, megváltoztatta véleményét rólam. Befogadott a nem hóbortos emberek közé;***Mindig tele volt tervekkel, szép tervekkel, olyan tervekkel, amelyeket csak megálmodni lehet, nem kiagyalni. Már említettem a kilátót és a nyugdíjasok parkját. Azóta már meg is valósult a belvárosba tervezett diákszállója. Az Alm-vendéglő mellé üdülőszállót építene, a Tómalom alatti rétre Wörishofen mintájára vízgyógyintézetet. De talán legszebb terve az, amellyel a soproni völgy száját védő-erdősáv telepítésével el akarja zárni, és ezzel megvédeni a várost a folyton fúvó nyugati szelek ellen. Ebben a védőerdőben vezette volna tovább a Lövér (ma Szabadság) körutat, egészen a Hubertuszig, majd onnan a Bécsi-domb ligetei között, be a városba. Gyönyörű és nagyszabású terv, ha megvalósul: szélesíví, erdőkoszorúzza félkör öleli át a várost;A tervről egy barátja révén tudok, akinek egy vidám hubertuszi poharazás közben beszélt róla. Kimutatott a vadászház ablakán az Ausztria felé szélesedő lapályra: „Itt jön majd a Nagy Körút…”Amikor már félig bénán a bánfalvi Greilingermalomban morzsolja utolsó napjait, sohasem pihenő képzelete a szemközt magasodó kőfejtőre épít nagy luxusszállót, autóparkolóval, a hegyre felvivő lifttel.***Gondos volt, olyan igazán, sopronian gondos, hogy az már nem is gondosság, hanem előrelátás.Sok baj volt mindig a soproni nevekkel. A Prinnerekkel, akik olykor Brinnerek, meg a Payrokkal, akik meg néha Payerok, sőt Bayerok is. A fiatal rendőrkapitány elsőnek az országban bevezeti a soproni bejelentőhivatalban a fonetikus ábécét, amelyben a kemény és lágy mássalhangzók, a „b” és a „p”, a „d” és a „t” s velük együtt a Brinnerek meg Prinnerek a Bayerok meg Payrok egymás mellé kerülnek.Talán nem is volna szabad gondosságnak nevezni azt a szeretetet, amellyel a Műemlékek c. könyvének képanyagát válogatta. Munkatársai a megmondhatóí, mennyit fontolgatott, töprengett, gondolkodott egy-egy képen. Amikor pedig hosszas válogatás után együtt volt a képanyag, nem elégedett meg azzal, hogy elküldje klisíroztatni. Lehívatta Sopronba a klisírozó intézet vezetőjét, Wottitz Vilmost, újból és újból összeült vele meg a Röttig-Romwalter Nyomda 199vezetőjével, Bayer Lipóttal és a fényképek készítőjével, Diebold Károllyal. A legapróbb részleteket is megbeszéli.Akkor má háború van és arra is kell gondolnia, hogy a lehulló bombák ellen védje az elkészült anyagot. Három helyen, a régi Idegenforgalmi Irodában (a tűzoltólaktanya bejáratánál állott), a városházán és a Röttig-Romwalter Nyomdában tároltatja. De nem elég, hogy szétbontotta az anyagot, ellenőroket bíz meg, akik gondot viselnek reá. Előrelátása helyesnek bizonyul: az Idegenforgalmi Iroda bombát kap, és az ott tárolt anyag elpusztul.Gondosságán mit sem lazít az, hogy baj van az egészségével. Betegágyán kiterítve fekszenek a Műemlékek készülő második kötetének fényképei Sopron külvárosának kincseiről, ágya körül munkatársai. Ugyanolyan műgonddal, szívóssággal dolgozik, mint amikor egészségesen a Belvárost készítette. Sajnos, a történelem lépett közbe és megakadályozta, hogy a Műemlékek második kötete nyomdába kerüljön.***A soproni idegenforgalom nagyon sokat köszönhet neki, jóformán ő indította el. A harmincas évek elején a magyar kormány rendelkezést hozott, amely szerint külföldön élő nyugdíjasnak nem fizet nyugdíjat. Ez erősen érintette az egykori monarchia Ausztriában élő nyugdíjasait, akik magyar nyugdíjukat ott költötték el. A kormány rendelkezése ezeket válaszút elé állította: vagy visszatérnek Magyarországra, vagy elveszítik nyugdíjukat.Heimler Károly megszerezte a külföldön élő magyar nyugdíjasok névsorát és címét. Mindegyiknek külön, névre szóló levelet küldött, amelyben a város vezetősége nevében meghívta letelepedésre. A gépirónó, hogy munkáját megkönnyítse, a levelek egyforma szövegét átütéssel, több példányban írta le s csak a változó nevet meg címet gépelte külön-külön a szöveg fölé. Ebből persze meglátszott, hogy több azonos szövegű levelet küldtek. Heimler Károly nem engedte, hogy a leveleket így adják fel, mindegyiket újból, külön, teljes terjedelmében le kellett írni. Ő már akkor tisztában volt azzal, amit ma az egyénhez szóló hírverésnek nevezünk.Hányféle változatban próbálkozott az idegenforgalmi hírveréssel! Ő készítette az első soproni városismertető prospektust, kék-fehér-fekete színben, címlapján a ma már obligáttá vált tűztorony-képpel, a Storno-házzal és a Szentháromság szoborral. Attól kezdve a város évente új prospektust nyomtat és a címlaptervre meg a belső képekre minden évben nyilvános pályázatot hirdet.Hivatali szobájának egyik szekrénye tele volt klisékkel, amelyek bejárták az egész országot. Ha valamelyik fővárosi vagy vidéki napilap, folyóirat cikket közölni a városról, biztos kaphatott szép fényképet vagy kliséket és esetleg még némi költséghozzájárulást is. Megvallom, néha bizony felszisszentem, amikor az idegenforgalmi propaganda céljára megállapított költségvetési hitel jelentős részét kiutalta egy nagyobb napilapban megjelent cikkért. Persze az eredmény őt igazolta, Sopront, az üdülővárost kezdték megismerni nemcsak belföldön, hanem külföldön is és az újonnan épült Lövér szállók, meg az Erdei szálló (körülbelül a mai Fenyves helyén állt) szinte állandóan foglaltak voltak.Volt a városnak három sorozat gyönyörű, a nemrég elhunyt Steiner Antal festőművész által kézzel színezett diaposítívje, amelyeket egy nagy fadobozban állandóan utaztatott mindenfelé, hogy hírül adják a város szépségét és vendégváró invitálását. Aki Sopronról írni, vagy a várost fényképezni akarta, tárt ajtókra talált nála. Hány napot töltöttem azzal, hogy a város vendégeit kísérgessem! Ez egyébként eléggé általános volt. Az akkori városházi tisztviselőgárda 200nagyrésze – szükség esetén, ha az Idegenforgalmi Iroda két-három állandó idegenvezetője nem bírta – kisegített az idegenek kalauzolásában. Megvallom, még büszke is voltam arra, ha Heimler Károly megbízott, hogy egy jónevű belföldi vagy külföldi újságírónak, fotósnak mutassam meg a várost.A húszas évek vége felé Budapesten embervédelmi kiállítás rendeztek és azon Sopron városa országos feltűnést keltett három gyönyörű diorámájával. Olyant az országban addig még nem készítettek, Heimler Károly is külföldön látta s megérezvén benne az idegenforgalmi propaganda lehetőségét, megfestette Mechle József rajztanár-festőművésszel. A következő években Sopron sorozatosan vonult fel a budapesti vásárookra a szebbnél-szebb diorámákkal.Sopron divatba jött, egyre másra keresték fel az üdülők és nyaralók, amint ezt az országban elsőként, évről évre, sőt hónapról hónapra feljegyezte Pötschacher Rezsőnek, az Idegenforgalmi Iroda igazgatójának „vendég-statisztikája”. Zárójelben: a statisztikát (elsőként az országban) Heimler Károly kérte, a közigazgatási bizottsághoz tett jelentése számára.***A Városszépítő Egyesület társadalmi egyesület volt, de valahogyan mégis több annál. A soproni egyesületek között – volt vagy száznegyven belőlük – ennek volt a legnagyobb taglétszáma. A soproni ember, ha még oly komoly anyagi gondok nehezettek is reá, a Szépítő Egylet tagdíját mindig megfizette. Úgy érezte, ezzel tartozik városának és bizonyos volt benne, hogy tagdíjának minden fillérje oda kerül, ahol a városnak szüksége van reá. Ez a feltétlen

bizalom Heimler Károly személyének szólt. Hogy min alapult, azt példával tudom csak bemutatni. A Városszépítő Egyesület faiskolát és csemetetelepet létesített. Helyes kezdeményezés volt, mert a város részére éghajlathoz szoktatott csemetefa anyagot biztosított, s ezzel elősegítette a gyümölcsstermelés fokozását. Hogy miért éppen a Városszépítő Egyesület létesítette, hiszen a városnak volt gazdasága, gazdasági hivatala, voltak szakemberei és volt számtalan olyan egyesülete – köztük a Gyümölcsstermelők Egyesülete –, amelynek sokkal inkább a szakmájába vágott, annak egyszerű a magyarázata. Heimler Károly látva, hogy a hivatalos és érdekelt szervekkel nem tudja megvalósítani, megcsinálta a Városszépítő Egyesülettel, mert annak volt az elnöke. Ha történetesen a Méhész Egyesület elnöke, akkor annak keretében valósította volna meg. Egyszer szóvátették neki, hogy a Városszépítő Egyesület sok olyan dolgot végez, ami nem tartozik a működési körébe. Azt válaszolta: „Véleményem szerint a Városszépítő Egyesületnek mindent el kell végeznie, ami érdeke a városnak, és más nem végzi el.” Ezért bízott meg benne olyan feltétlenül a soproni ember. ***Mintha a városszépítés gondja Heimler Károly halála óta – senkié sem volna. Ki törődik azzal, hogy a Villator legszebb löverjeibe ízléstelen garázsokat állítanak és a villanegyed közepébe oda nem illő gyárkéményt emelnek? Heimler Károly féltékenyen vigyázott arra, hogy a városképet el ne rontsa valamilyen elhibázott ház vagy építmény. Tagja volt az építési bizottságnak, amely az építési engedélyek kiadása felett döntött és itt szót emelhetett minden olyan építkezési engedélyezése ellen, amely véleménye szerint a városképet rontja. Közismert volt róla, hogy nehezen döntött. Hetekig töprengett, tárgyalta szakemberekkel, művészekkel például arról, hogyan képezzék ki annak a háznak a homlokzatát, amely a mai Bajcsy Zsilinszky utca és a Mikovényi út találkozásánál áll. Hónapokig állt az asztalán a Petőfi téri Liszt Ferenc mellszobor makettje. Az eredeti szobor a tágas térhez képest aránytalanul kicsiny, valósággal elveszik benne, a köznyelv azért nevezi pecsétnyomónak. Kevesen tudják azonban azt, mennyi gondot okozott Heimler Károlynak. Szobrászokkal, festőkkel, építészekkel tárgyalta, hogy valamilyen elfogadható megoldást találjon. Az egyik félkaréjos oszlopsort, a másik telt háttérrel javasolt a szobor mögé, a harmadik pedig az emelvényt tervezte magasítani. Sajnos a megoldásnak – mint Heimler annyi más tervének is – az anyagiak állták útját. ***Könnyű volna azt állítani róla, hogy működését alaposan átgondolt és következetesen véghezvitt terv irányította – ez azonban nem lenne igaz. Sopront a trianoni béke megfosztotta hátszágától, piacától, Burgenlandtól. Az évszázadokon át beidegződött kereskedelmi és ipari kapcsolatokat valósággal elvágta a város köré vont országhatár. Sopron szinte megdermedt és féltő volt, hogy el is sorvad magára hagyottságában. A város vezetősége felismerte a veszélyt és látta, hogy a kibontakozás egyetlen útja az, ha számol adottságaival és megélhetésének módját az idegenforgalomban keresi. Heimler Károlyt az dicséri, hogy ezt a felismert szükségességet munkája céljává tette és a célt következetesen, szívósan, nagyon sokoldalúan és ötletesen próbálta megvalósítani. Szépítette a várost és hívta az idegeneket. Azért szépítette a várost, hogy az idegeneknek érdemes legyen idejönniök. Számtalan soproni felismerte, hogy a várost csak az idegenforgalom mentheti meg. Heimler Károly tett is a felismerésért, – naponta! Ha reggel, hivatalba jövet valahol szemetet látott, első dolga volt telefonálni, hogy takarítsák el. Az ő ötlete volt, hogy a város naponta minden feladott levelével hívta a látogatókat. A borítékon lévő városkép alatt ez a szöveg állt: „Jöjjön Sopronba, Magyarország legegészségesebb városába!” Hogy ez a hírverés nem volt lekicsinylendő, azt mutatja az anekdotaszámba menő, de valóságban megtörtént eset. Az öreg rábaközi parasztasszonynak Sopron városa ilyen invitáló borítékban küldött valamilyen iratot. A néni egy nap, a borítékot lobogtatva beállít a polgármester helyetteséhez: „Hívtak” – mondta – „hát itt vagyok!” ***Művei, noha mindnek valamilyen vonatkozásban Sopron a tárgyuk, nem csupán helyi értelemben vett értékek. A „Sopron topográfiája” amellet, hogy a város gazdasági és kulturális értékeinek szinte hiánytalan leltára, úttörő munka is, első a vidéki városoké között, amolyan standard-mű, amely még ma is haszonnal forgatható, noha 1936-ban jelent meg. Soproni Képeskönyve a Magyar Bibliofil Társaság kitüntetését kapta és népszerű formája, a Szép Sopron négy nyelvű kiadásában jelenik meg – ez is újdonság vidéki viszonylatban. A Műemlékek csak azért nem kapja meg az év legszebb könyve kitüntetését, mert borítótábláján a városi címet nem dombornyomással nyomták, hanem bőrre préselve – ragasztották. Abban az időben vidéki városnak nem volt ilyen szintű városismertető könyve. ***Utóljára, mielőtt betegsége ágyának döntötte, egy orvosi előszobában találkoztam vele. Talán egy óránál is többet beszélgettünk és meghökkentő, ha visszagondolok 202a témákra, amelyeket érintettünk. Elgondolkoztató: még azt is Heimler Károlynak köszönhetem, hogy arra a beszélgetésre olyan pontosan visszaemlékezem. Elsőnek rögtön nekem szegezte a kérdést, hogy én írtam-e egy bizonyos cikket egy bizonyos fővárosi lapba, mert – úgy mond – a cikk stílusa emlékezteti a Lövérkönyvemre (a cikk is a lövérekről szólt). Bevallottam, hogy én írtam. „És miért névtelenül?” – akarta tudni azonnal. Vállat vontam, a cikket propagandacikknek szántam, az ilyesmi alatt nem dicsekszik az ember a nevével. „Miért, az ilyen írást talán szégyelni kell?” – folytatta – „akkor Thirring Gusztáv sem szignálta volna az Útikalauzt, pedig büszke volt rá!” Azután arról kérdezett, hogy dolgozom-e valamin. Kénytelen voltam bevallani, hogy nem, a háborús események túlságosan hatnak reám. Akkor azt tudakolta, írok-e naplót. Arra is – „nem” – mel kellett felelnem. „A napokban véletlenül belelapoztam a Payr-krónikába, éppen ott, ahol leírja, hogy a francia csapatok a Szent Mihály templom mögötti réten táboroztak le. Vajon ki lesz a krónikása annak, ha Sopront megint elfoglalják?” – kérdezte elgondolkozva. A beszélgetés után két vagy három hónapig írtam a naplót: ilyen volt Heimler Károly, nem lehetett egykönnyen szabadulni a hatása alól. Egyébként éppen ennek a félbemaradt és azóta elveszett naplónak köszönhetem, hogy megmaradt emlékezetemben a beszélgetésünk. Úgy rögzítettem naplómban, hogy három témát érintettünk. A harmadik téma a hivatali munka volt. Részletesen kikérdezett, milyen ügyekkel foglalkozom, azután elmondta, hogy ő minden ügyiratot az intézkedés előtt elejétől a végéig áttanulmányozott, még akkor is, ha az elintézése csupán az irattárba helyezés volt. Minden ügy folyamat és ezt a folyamatot teljes egészében ismerni kell. „Azért kutatjuk a város múltját. A város jelene és sokszor jövője is, múltjában gyökerezik. Minél differenciáltabban ismerem a város múltját, annál jobban tájékozodom a jelenben. A jelen és jövő kulcsa igen sok esetben a múlt.” Heimler Károly munkája ma már:

múlt. De kulcs és útmutatás jelennek, jövőnek.

Verbényi László: Utolsó találkozásom Heimler Károllyal (A Városszépítő Egyesület újjászervezőinek figyelmébe) A történelmi hitelességnek tartozom annak előrebocsátásával, hogy e találkozás Heimler Károly óhajára történt: közös ismerősünk sugalmazta nekem azt a javaslatot, hogy a mozgási tevékenységében korlátozott „öreg tölgy”-nek nagy örömet jelent, ha a régi ismerősök meglátogatják. Mindez visszaemlékezésem szerint 1953 vagy 1954 augusztusában történt. Méltósággteljes csendben meredtek a magasba az Erzsébet-kert gesztenyefái, egy-egy sárguló levél vagy ág jelezte már a nyár végét, amikor Bayer Lipóttal, a Soproni Szemle igaz barátjával igyekeztünk a bánfalvi Greilinger-malom felé. Úgy tájékoztattak ugyanis: e csendes környezet a maga természetes szépségeivel kedvező hatással volt az első benuulás roham után az egészségéért viaskodó Heimler Károlyra. Késő délutáni óra volt már, amikor a patakparti ház udvarán álltunk és előttünk árnyas fa alatt, pihenőszékben, pokróccal betakarva, Sopron kulturális életének egyik lelkes harcosa. Mintha lényegében semmi sem változott volna. Valamelyest sápadtabb volt ugyan az arca, de egész lényéből megnyugvás és derű sugárzott. Csak a szemek, 204a szemek! Tört fényük, egy-egy ideges villanásuk azt sejtette a látogatókkal, hogy valahol megbomlott az egyensúly, hogy kemény harc folyik a benuulás leküzdéséért. Ezek még nem voltak az utolsó hetek, hónapok. Ekkor még csak az első szakadás történt meg Heimler Károly egészségi állapotában. Valamivel halkabban, de még folyamatosan beszélt. Szünet rendszerint akkor állott elő, ha egy-egy szó sehogysem akart a beszélőszervek területére érni, vagy úgy látszott, hogy pillanatnyi feledés következett be. Váratlanul egészen új tárgykörre tért át, s ebbe a környezetnek bele kellett nyugodnia. Szilárdan bízott abban, hogy nemsokára meggyógyul és készülhet ismét valamire, amit annyira szeretett: utazhat. Még egyszer látni a délnémet városokat, tanulmányozni egy város – talán Nürnberg – könyvtári szolgálatát és minél több embert bevezetni az olvasás művészetébe. Szó esett azonkívül még Norvégiáról és Görögországról, mint olyan tervekről, ahová gyógyulása után el akar jutni. Mindezeket azért említem, mert más országok megismerésének vágya soha ilyen elemi erővel Heimler Károlyban nem jelentkezett, mint ez alkalommal. Ezeknek a szándékoknak realitását teljesen megítélni nem tudtam, csak olyan belső feszítő erőknek tekintettem, amelyek másoknál is jelentkeznek, ha feltárult bennük a kultúra világa. Ekkor következett be az első törés beszélgetésünk során. Minden átmenet nélkül a második filmkocka egy nyugalmazott vasúti felügyelő volt, aki Heimler Károly véleménye szerint sokat ártott a városszépítés ügyének és téves utakra vitte azt. Ez a jószándékú lokálpatrióta azt tette ugyanis, hogy a reggeli órákban – egyéni kedvtelésből – söprögette az erdei utakat, sőt állítólag a Soproni Hírlap is hozott róla méltató cikket. Ezzel az eredeti szép eszme, a városszépítés kollektív előmozdítása elsekélyesedett s időszakos fa- és virágültetési mozgalomban feneklett meg. Egyszerre aztán úgy látszott, hogy egész lénye átforrósodott, még betegen is lelkesedéssel beszélt a műemlékek védelméről, a különböző pontokon felépítendő szállodákról, főként a brennbergi lehetőségekről és ebben a keretben az idegenforgalom távlatairól. Azt érezhette az ember, hogy egy kész terv mozaikjait villantja fel, s hogy ez a terv nagyon a szívéhez nőtt. Természetesen azt látni kellett, hogy az események elhelyezése körül nincs minden rendben. Heimler Károly szavaiból azt lehetett érezni, hogy a felhozott példa a jelenre vonatkozik és a városszépítés naív és humoros értelmezése azokban a hónapokban történt. Kiseb zavar volt az időérzékben: a nyugalmazott felügyelő szorgos tevékenysége ugyanis 10–15 évvel korábbi időre esett, semmiképpen sem 1953-ra vagy 1954-re. Viszont megható volt az a határozottság, amellyel – még betegségében is – a városszépítés helyes irányát képviselte. Magát az egyesületet a városi vezetőség tanácsadó szervének tekintette, amely a lakosság legszélesebb rétegeinek javaslatait gyűjti össze és vitatja meg a továbbítás előtt. Ez volt a városszépítés haladó hagyománya s ebben a felfogásban messze állt a lokálpatriotizmustól és a nyárspolgári idilltől. Mialatt az elhangzottakon egy keveset eltűnődtem, egyszerre csak arra eszméltem, hogy Heimler Károly a Soproni Szemléről, közelebből egy szerkesztő bizottsági ülésről beszélt. Különös csak az volt, hogy előkészítés nélkül, átmenet nélkül (kiseb időbeli bizonytalanságban). Akkoriban a Szemle irányát kellett megvédelmezni. Hangzottak el megjegyzések a város vezetősége részéről is, de főként a Soproni Hírlap kritikusa erős hangon követelte, hogy a Szemlében a soproni szépírók is helyet kapjanak. Mindez az 1940-es évek legelején lehetett, 205s ekkor került sor a Pannonia-szálló kistermében egy augusztus végi napon – fehér asztalok mellett – az emlékezetes találkozóra. A helyzet valóban nem volt könnyű. Az írógárda még nem alakult ki, az előfizetés is akadozott, s a Szemle – Heimler Károly egyéni áldozatvállalása ellenére – rászorult a városi segítségre is. Ezt a szerkesztő bizottsági ülést idézte fel Heimler Károly s rögzítette olyan időpontra, amely pontosan nem felelt meg a valóságnak. Szavaiból arra lehetett következtetni, hogy a közelmúlt egy eseményéről van szó, valójában pedig másfél évtized múlt el a találkozó óta. Ez volt az a szerkesztő bizottsági ülés, amely egy időre választ adott a vitatott kérdésre: részt vettek a szerkesztő bizottsági tagok és állandó munkatársak, megjelent azonkívül – szinte opponensi minőségben – a Soproni Hírlap kritikusa is. Ezt az estét idézte fel Heimler Károly, s hálával gondolt arra, hogy az akkori fiatalok a Szemle irányát helyeselték és a Soproni Hírlap kritikussával vitába szálltak. Ahogy beszélt, szeme mágnesszerűen a beszélőre tapadt, egész lénye átizzott: érezni lehetett, hogy legszemélyesebb ügyéről van szó. Ösztönösen védte 206a Szemlét, természetesen nem az irodalomtól, hanem az elparlagiasodástól és a provincializmustól. Ebben Heimler Károlynak teljesen igaza volt. Szóba került aztán még valami, amiről már a korábbi találkozások idejéről tudtam: a Bécsi-dombon levő kert. Saját szavai szerint szívesen tartózkodott ott, mert onnan pompás kilátás nyílt a városra és az egész soproni völgyre. Közös elhatározással a Heimler-házaspár a városnak ajándékozta azzal a szándékkal, hogy ott később turistaház vagy diákkotthon létesüljön. Ez utóbbit, a jövőbeli lehetőséget akkor hallottam először. Időközben lassan bealkonyodott. A gondos hitves előkészületeket tett, hogy Heimler Károlyt a lakásba kísérelje. Bayer Lipót is visszatért a bánfalvi ismerősöktől. Búcsúzásra került sor. Reménykedve mondogatta, hogy legközelebb majd sétálunk egyet Bánfalván. Erre a

találkozóra már nem kerülhetett sor. A legközelebbi évben csak a sírját kereshettem